

Gezond en betaalbaar voedsel van dichtbij, ook in Dordrecht

Verslag project maart-september 2023

Dordrecht, oktober 2023

Projectdoel

Het doel van ons project is om meer gezond en betaalbaar voedsel van dichtbij (uit Dordt en regio) op het bord te krijgen bij Dordtenaren.

Ons project levert bouwstenen om te komen tot een gezamenlijke en gedeelde voedselvisie voor het Eiland van Dordrecht. En naar landbouw met oog voor een meer regionaal voedselsysteem; landbouw die economisch én ecologisch vitaal is; een van de beleidsdoelen van de provincie Zuid-Holland.

Organisatie

Platform Duurzaam Dordrecht, Werkgroep 'Voedsel van Dichtbij Dordrecht'

Projectleiding Conny Taheij, Marco Brand, werkgroepleden: Jan Janssen, Monique Mol, Leanne van Diggelen, Oege Oevering en Manouk Uijtdehaag.

Conclusie

Uit de vele gesprekken die we afgelopen maanden hebben gevoerd met bewoners, horeca, ondernemers komt naar voren dat er interesse is in het kopen, verkopen en bereiden van voedsel van dichtbij. Ook hebben we de mogelijkheden om lokaal voedsel te kopen in beeld gebracht. We concluderen dat in Dordrecht vraag is naar en er mogelijkheden zijn om betaalbaar lokaal/regionaal voedsel te verkrijgen. Uit meerdere gesprekken met Dordtse boeren blijkt dat een aantal van hen de band met de stad wil aanhalen om hun producten af te zetten.

We hebben veel ingangen gevonden en ons netwerk flink uitgebreid om ons project een tweede fase te geven, en om met de gemeente Dordrecht samen te werken aan de voedselvisie voor de stad. De gerichtheid op onze boeren kan nu worden uitgebreid naar anderen die voedsel verbouwen, zoals de volkstuinen, Stadslandbouwkas Oude Beer en de regio.

Om meer gezond en betaalbaar voedsel van dichtbij op de borden van de Dordtenaren te krijgen is nodig:

- bekendheid vergroten bij de bewoners, bedrijven en instellingen (potentiële afnemers).
- zorgen voor meer bereikbaar (weinig afhaalallocaties/ bezorgopties).
- verbreding van het aanbod, c.q. verbreden naar aanbod uit de regio.
- Inzicht geven in wat lokaal voedsel oplevert aan sociale-, economische- en waarden voor de natuur en leefomgeving.

Overzicht verkooppunten lokaal voedsel:

www.platformduurzaamdordrecht.nl/projecten/stadslandbouw

Ons project draagt bij aan onderstaande SDG's

Hieronder beschrijven we de uitvoering van de vier projectactiviteiten en de opbrengsten: Voedsel van dichtbij in beeld, 4 ophaalbijeenkomsten, Voedselfietstocht, Afhaalpunten meer bekendheid geven.

Uitvoering

Van maart tot en met september 2023 hebben we een vervolg gegeven aan de activiteiten die sinds 2019 zijn ingezet door Marco Brand en Conny Taheij. Door financiële ondersteuning hebben we er harder aan kunnen trekken en meer mensen kunnen bereiken. Een belangrijke stap is het opbouwen van een band met de Boeren van Dordt, die zeer open staan voor een verbinding met de stad en onze hulp daarbij omarmen. Ook de horeca is geïnteresseerd om met 'voedsel van dichtbij' aan de slag te gaan. Daarnaast hebben we vele bewoners gesproken en geïnformeerd over het belang van lokaal voedsel.

Een hele belangrijke stap voorwaarts is de [startnotitie voedselvisie](#) van de gemeente Dordrecht. Hiermee geeft de gemeente aan dat het thema, naast het serieus te nemen, eindelijk is omarmd. Daarvoor hebben wij al enige jaren veel voor gelobbyd en we zijn blij met dit succes. Platform Duurzaam Dordrecht wordt in de notitie genoemd als (één van de) primaire partij(en) waarmee wordt samengewerkt voor de verdere uitwerking. Eind september hebben we ingesproken in de commissievergadering. Op 10 oktober is de startnotitie aangenomen door de Dordtse gemeenteraad.

PFAS en lokaal voedsel

Een andere belangrijke ontwikkeling draait om chemiebedrijf Chemours en PFAS. De PFAS-vervuiling blijkt veel ernstiger dan eerder onderzoek uitwees; ook naar de gevolgen voor [lokale voedselproductie](#) – uitwees. Mensen zijn bezorgd en hebben daarover ook aan ons vragen. Dit vraagt ook aandacht in ons vervolgtraject en de voedselvisie.

Activiteiten

A Zicht op Voedsel van dichtbij in Dordrecht

Vanuit gesprekken met stakeholders, tijdens activiteiten en uit onderzoek hebben we in beeld gebracht hoe het huidige voedsellandschap in Dordrecht eruitziet. Daaruit kunnen we voor lokaal voedsel concluderen dat er vooral veel onbekendheid is met de mogelijkheden. [Zie bijlage.](#)

B Vier ophaalbijeenkomsten met stakeholders.

Waar zit de energie? Waar kunnen we stappen maken met elkaar?

Kennismaken met elkaar (boeren, horeca en Voedselbank)

Na twee kennismakingsbijeenkomsten met de Boeren van Dordt eind 2022 en begin 2023 hebben we ook overleg gehad met lokale horecaondernemers. Zij hebben geen connectie met de lokale boeren, geen inzicht in de lokale producten. Ze willen wel graag lokaal inkopen, maar zien vooral de logistiek als knelpunt. Ze staan open voor gezamenlijke activiteiten om lokale producten op het bord te krijgen.

Voor de organisatie van de kraam op Big Rivers hebben we contact gelegd met de Voedselbank. De voorzitter van de Voedselbank wil graag in contact komen met de Dordtse boeren, maar heeft geen ingang.

Opbrengst:

Van alle boeren, die een samenwerkingsverband zijn aangegaan in de Boeren van Dordt, zijn er 5 die interesse hebben in het contact met de consument en met ons mee hebben gedaan in verschillende activiteiten. Bij deze 5 boeren is een open en coöperatieve houding om bij te dragen aan een leefbare gezonde stad.

Voor de horeca en de supermarkten is het (nog) niet haalbaar voedsel van het eiland te kopen. De horecaondernemers willen wel graag kennismaken met de boeren en het achterland, en andersom ook. Daarvoor hebben we elektrisch busvervoer geregeld. Door de drukte bij de horecaondernemers afgelopen maanden (o.a. door een gebrek aan personeel) is dit vervolg doorgeschoven naar begin 2024. Ook leggen wij contact tussen de voorzitter van de Voedselbank en Dordtse boeren.

Voedselcafé: Hoe boert Dordt?

Op 1 juni hielden we een Voedselcafé: Hoe boert Dordt? Met ruim 50 geïnteresseerden waren we te gast in een schuur van Jan Willemsens, akkerbouwer en lokale LTO-voorzitter, met catering van de lokale boeren.

We begonnen met een toelichting op ons eigen project als onderdeel van de voedseltransitie (het transitiepad, waarin we allemaal een rol spelen). Boer Jan heeft onder meer uitgelegd hoeveel boeren er zijn op het Eiland van Dordt, wat zij verbouwen en produceren, waar deze producten naartoe gaan en hoe afnamecontracten werken. Ook gaf hij zijn visie op de toekomst. Vaak wordt er gepraat óver de boeren. Het is van groot belang om vanuit de boeren duidelijk te maken welke bijdrage zij leveren èn waarmee zij moeten dealen vanuit regelgeving en marktwerking.

Opbrengst: Er was veel waardering voor het eerlijke verhaal en het inzicht dat bezoekers kregen in de indrukwekkende hoeveelheden voedsel die hier worden geproduceerd en in het voedselsysteem belanden. Boer Jan kreeg iedereen stil met zijn verhaal; men was zwaar onder de indruk. Hierdoor zijn de volgende stappen in bewustwording gemaakt en ook bij de juiste personen. Naast betrokken bewoners waren ook raadsleden, ambtenaren van de gemeente en provincie, filmmakers en

organisaties uit het maatschappelijk veld aanwezig. Hieruit zijn nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan en is het aantal mensen dat met ons optrekt gegroeid.

Aan de bezoekers hebben we suggesties gevraagd hoe lokaal voedsel makkelijker op hun bord kan belanden. Deze hebben we verwerkt in de analyse (bijlage).

Het Voedselcafé heeft direct geleid tot een aanbod om een nieuw afhaalpunt voor Rechtstreek te openen in de wijk Sterrenburg. Het contact tussen beide partijen is gelegd, en leidt in het najaar tot een concrete afspraak om de mogelijkheden te verkennen. Ook zijn er suggesties voor andere afhaallocaties genoemd.

Twee Dordtse filmmakers zijn bezig met een productie (De Queeste) over boeren en hun de toekomst. Gesproken is over een gezamenlijke presentatie met een maaltijd van lokaal voedsel, begin 2024.

[Lees het verslag](#)

C. Voedsel fietstocht

In het weekend van de biodiversiteit (op 13 mei) hielden we voor de vierde keer een voedsel fietstocht; dit keer langs een bewonersinitiatief en 5 boeren van Dordt. Drie boeren stelden voor de eerste keer hun bedrijf open voor deze voedsel fietstocht als vervolg op onze eerdere kennismakingsbijeenkomsten. Aan deze fietstocht deden 45 mensen mee, onder wie een aantal kinderen.

Elke fietstocht begint met een algemene introductie over ons project, de noodzaak van verandering van het voedselsysteem en bij elke locatie is er een gastvrouw/ heer die een toelichting geeft en vragen beantwoordt. De fietstocht wordt uitgezet en vooraf gefietst door de werkgroep, om er zeker van te zijn dat we onderweg geen onverwachte obstakels tegenkomen.

We begonnen bij De Groeituinen, waar behalve een **gemeenschappelijke moestuin** ook een afhaalpunt is van de **Groenten van Cors**, de lokale zorgboerderij. Daarna bezochten we de boerderij (vleesveehouder en akkerbouwer) van de familie Van Chastelet, die onder de naam **Dordtse Scharrelkoe** vleespakketten levert aan afnemers uit de wijde omgeving van Dordrecht. Op de boerderij Vervelde BV kregen we uitleg over de **producten op de Dordtse akkers**, de manier waarop met bestrijdingsmiddelen wordt omgegaan en over **BoerEnGroen**, de bloemenranden rond de akkers. Bij Shirestal/Theetuin De Griendheuvel gaf Chris Komejan een toelichting op de fokstal en de producten die het bedrijf maakt, waaronder **kaas, sap, jam en groenteconserven**.

Bij Harrie en Els van der Linden (melkveehouderij) kregen we uitleg in de stal, mochten rauwe melk proeven en werden inkopen gedaan in de **boerderijwinkel Els-hoeve**, die recent is uitgebouwd vanwege de grote belangstelling. Hier verkopen de ondernemers producten van Boeren van Dordt en uit het Groene Hart. We eindigden bij wijnboer **De Smaak van de Bilderhof** met een rondleiding en een glas Dordtse wijn en hapjes van De Ruiter Catering uit Dordrecht.

Na afloop ontvingen de deelnemers een enquête, waarvan de uitkomsten zijn verwerkt in de analyse en die we benutten voor onze vervolgactiviteiten.

Voor de pr konden we meeliften op de publiciteit rond het Weekend van de Biodiversiteit 2023. Daarnaast hebben we via social media (Facebook, LinkedIn en X) en media (n.a.v. persbericht) deelnemers geworven.

Opbrengst: De consument, Dordtenaar wil vooral uit belevingsoogpunt meedoen aan activiteiten om kennis te nemen van wat het eiland te bieden heeft. Zo heeft de fietstocht gezorgd voor meer bekendheid en bewustzijn over het belang van lokaal/regionaal voedsel, de Dordtse boeren en hun producten en de verkooplocaties.

[Lees het verslag](#)

Fietsen voor mijn eten; met de landelijk initiatiefnemer Marja van der Ende hebben we gesproken over het opzetten van een regiopagina voor Dordrecht. Dit is nu nog een witte vlek op de kaart. Er zijn 3 vrijwilligers bereid gevonden zich hiervoor in te zetten. Dit krijgt een vervolg in 2024.

D. Afhaalpunten meer bekendheid geven met als doel meer afzet te genereren en aanzet tot uitbreiding van afhaalpunten.

- **Kraam bij Foodtruck event - Lepeltje Lepeltje 18 mei (Hemelvaartsdag)**

De kraam was gevuld met producten en folders van lokale boeren en van Rechtstreeks en de Stadslandbouwkas Oude Beer.

Opbrengst: Met een meer dan 150 bezoekers aan de kraam en de daarmee gevoerde gesprekken is een goede stap naar bewustwording gemaakt. Er is veel aandacht voor ons thema en er worden bewuste keuzes gemaakt bij het aanschaffen van voedsel en het zoeken naar restaurants die zich daarmee bezighouden.

Er lijkt een beweging in gang te komen dat consumenten zich richten op die restaurants waar juist met het thema 'voedsel van dichtbij' wordt rekening gehouden. Iedereen begrijpt daarbij óók dat voedsel van dichtbij méér betekent dan uitsluitend dat wat in onze directe omgeving wordt (lees: ons eiland) geteeld. Dat behoeft geen nadere uitleg bij hen. Ook dit was een fijne dag met een mooi resultaat.

[Lees meer](#)

- **Klimaatborrel**

Tijdens de Klimaatborrel van de Dordtse Klimaatcoalitie op 19 april in de Biesboschhal wordt lokaal voedsel geserveerd (drinkjes en hapjes). Een van onze werkgroep leden is hierbij betrokken. We hebben hier ons project gepresenteerd en bezoekers uitgenodigd voor onze fietstocht en onze kraam op Lepeltje Lepeltje te bezoeken.

- **DOV-ledenbijeenkomst bij Jumbo Foodmarkt**

Bij de DOV-ledenbijeenkomst bij de Jumbo Foodmarkt XL in Sterrenburg hebben we aandacht gevraagd voor lokaal voedsel en hoe deze franchisenemers hiermee omgaan. Zij verkopen onder meer 'Dordtse' kaas (volgens eigen recept gemaakt in de Alblasserwaard) en Dordts bier.

- **Big Rivers**

Voor een stand op het muziekfestival Big Rivers op 8 en 9 juli (+/- 80 bezoekers) hebben we Rechtstreecx (voedsel van dichtbij) gekoppeld aan de Dordtse Voedselbank (waar verse voeding met node wordt gemist!). Dit maakte een unieke samenwerking mogelijk van een sociale onderneming met een maatschappelijke organisatie. Door afgelasting van het zondagprogramma (vanwege de hitte) bleef een tweede dag uit, maar de zaterdag van het festival is alles gegaan zoals gepland.

Opbrengst: Het bezoekersaantal had beter gekund, echter ook daar is de verbinding gelegd en hebben bezoekers 'verse producten' gedoneerd voor de Voedselbank, die worden aangeschaft bij Rechtstreecx. [Lees meer](#)

- **Open dag 3 Boeren van Dordt 2 september**

Voor de Open dag van drie Boeren van Dordt (De Els-hoeve, De Griendheuvel, Smaak van de Bilderhof) hebben we promotie gemaakt via sociale media en gezorgd voor een bericht in AD De Dordtenaar. De dag is zeer druk bezocht en er is veel omzet gedraaid. We hebben op de dag zelf de locaties bezocht, gesproken met de boeren en na afloop opnieuw de boeren gepromoot.

Totale opbrengst: Het aantal klanten bij Rechtstreecx, Groenten van Cors en Landzicht is nog niet fors toegenomen in deze projectperiode.

Organisatie

Netwerkoverleg Zuid-Holland en draagvlakontwikkeling

Los van alle informele contactmomenten waarin we ons project uitdragen (bijvoorbeeld tijdens bijeenkomsten van de Dordtse Ondernemersvereniging DOV), hebben we diverse gesprekken gehad met organisaties in en buiten Dordrecht, zie hieronder.

Daarnaast doen we kennis en ervaring op uit onze contacten via het [Kennisplatform Stadslandbouw Nederland](#) (projectleider Conny Taheij is programma-coördinator van dit platform, met andere gemeenten in Nederland en Vlaanderen (Ede, Den Haag, Arnhem, Haarlem, Almere, Nijmegen, Oostende, Leuven) en landelijke projecten ([City Deal Gezonde en duurzame voedselomgeving](#), transitietafel Voedseltransitie DuurzaamDoor (RVO), ministerie LNV, subtafel korte keten voor Landbouwakkoord) en [Voedsel Anders](#)).

Overleg beleidsambtenaar provincie Zuid-Holland

Sinds 2019 hebben we met beleidsambtenaar vitale landbouw van de provincie Zuid-Holland ons project afgestemd. De coronaperiode vertraagde de afspraken voor activiteiten en financiële ondersteuning. In 2023 hebben we een kleine subsidie van de provincie ontvangen. De betreffende ambtenaar Lucas Mutsaers is op onze uitnodiging mee geweest met een ophaalronde bij boeren voor Rechtstreecx, fietste enthousiast mee met de Voedselstocht en woonde ons Voedselcafé bij. Hij is inmiddels met pensioen. We hebben nu contact met zijn opvolger Jasper Dijkema.

Overleg beleidsambtenaar gemeente

In september hebben we een eerste gesprek gehad met de nieuwe verantwoordelijke ambtenaar voor de voedselvisie Maurice Roubos.

Overleg adviesgroep Gezonde Leefomgeving van gemeente Dordrecht

Deze informele adviesgroep van gemeenteambtenaren en de GGD is geheel gericht op groenblauw (water en groen en gezondheid). Voedsel is hierin (nog) niet opgenomen, tot onze verbazing. We hebben ons project mogen toelichten en meegedacht over mogelijkheden passend in het groenblauwe beleid, denk ook aan groene buurthuizen in de wijken en moestuinen bij sportverenigingen. Dit heeft nog niet geleid tot een concreet vervolg. Mogelijk wel in de aanzet tot het ontwikkelen van de voedselvisie.

Overleg ambtenaren gemeente Dordrecht en gemeenteraadsleden rond startnotitie voedselvisie

Voor en tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 hebben we gelobbyd voor een lokale voedselvisie. In het collegeprogramma is de opzet van zo'n visie opgenomen. Hierover hebben we een uitnodiging geschreven aan de wethouder voor een cocreatie-traject. Voorafgaand aan het schrijven van de startnotitie hebben we gesproken met de betrokken ambtenaren. In de startnotitie wordt Platform Duurzaam Dordrecht, samen met stadslandbouwkas Oude Beer genoemd als partners waarmee deze voedselvisie zou moeten worden opgezet.

CoP Voedselraden Nederland

Voedselraden of voedselbeleidsnetwerken komen steeds meer op in Nederland. Internationaal is dit een bekend concept om gemeenten gevraagd en ongevraagd advies te geven over voedselzaken. De Community of Practice is een initiatief van Kennisplatform Stadslandbouw Nederland en ondersteunt elkaar en nieuwe voedselraden. We doen actief mee aan deze bijeenkomsten om ook in Dordrecht t.z.t. een voedselraad te kunnen initiëren. [Lees meer over voedselraden](#)

Voedsel families Zuid-Holland

Onze werkgroep is al jaren aangesloten bij de Zuid-Hollandse [Voedsel families](#). In september brachten wij, op uitnodiging van de voedsel families, een bezoek aan Hoeve Biesland in de gemeente Midden-Delftland. Tijdens deze bijeenkomst is naast onderhoud en uitbreiden van het netwerk ook een inkijk genomen in de bedrijfsvoering. Deze succesvolle boerderij laat zien dat samenwerking met o.a. de lokale overheid kan leiden tot mooie resultaten in de ontwikkeling van 'Lokaal Voedsel' en 'Korte Voedselketens'.

Rotterdam de boer op

[Rotterdam de boer op](#) werkt aan meer biodiversiteit in het Rotterdamse ommeland, eerlijk geproduceerd eten voor de stad én een goede boterham voor groene boeren. We volgden onder meer lezingen van Arike Melief van Voedsel familie Krimpenerwaard over de kracht van bottom-up organiseren in de voedseltransitie en van Plantbased-chef Pepijn Schmeink over koken met lokale & natuurinclusieve producten, als inspiratie voor de Dordtse horeca.

Rabobank Coöperatie Fonds

Het fonds heeft een nieuwe voorzitter. We hebben contact gelegd om ons project toe te lichten en de wens om informatieborden over de lokale landbouw te plaatsen bij de parkeerplaatsen/ startpunten wandelingen in de Nieuwe Dordtse Biesbosch.

De voorzitter is lokaal ook politiek actief. Voor een bijeenkomst van zijn partij hebben we hem in contact gebracht met De Griendheuvel.

Afstemming St. Maatschappelijk Betrokken Ondernemen Dordrecht

Deze stichting MBO Dordrecht heeft veel contact met lokale (horeca)ondernemers. Zij onderschrijft ons project en heeft haar contacten en kennis gedeeld om ons netwerk te verstevigen. Wij mogen gebruik maken van hun faciliteiten als werkplek en voor overleg met derden.

Afstemming Stadslandbouwkas Oude Beer

Stadslandbouwkas Oude Beer moet plaats maken voor een distributiecentrum. En plek vinden is een moeizaam traject. Behalve het bestuur maakt ook een groep burgers zich sterk voor de verplaatsing en het maken van een goed onderbouwd en haalbaar bedrijfsplan. Met deze initiatiefnemers hebben we gesproken, meegedacht en onze steun uitgesproken om te zorgen dat deze kas elders kan doorstarten. Deze kas kan een prachtig 'uithangbord' worden voor lokaal voedsel, educatie, sociale cohesie, gemeenschapszin en moet tegelijkertijd de sociale bedding behouden.

Afstemming XR Drechtsteden

XR heeft een nieuwe groep opgezet in de Drechtsteden. Een van de thema's waarop XR Drechtsteden zich inzet is PFAS en producent Chemours. We kunnen hen benutten als vraagbaak rond PFAS en als nieuw netwerk om aandacht te vragen voor lokaal voedsel.

Organisatie

Van maart tot en met september hebben we 7 keer een werkgroepoverleg gehad. Wekelijks is de projectleiding op dinsdag bezig met het project, los van de activiteiten daarbuiten.

